

PSYCHOLOGICAL MANIFESTATIONS OF SOCIAL TOLERANCE

Sattorova Maxliyo Dilmurod qizi
Termez state university (PhD)

Annotation. In the era of globalization and informatization processes, tolerance has been one of the current socio-psychological and insular maummo. At the moment, tolerance, as a moral norm, presupposes that for the successful development of all mankind, it will be the main and necessary factor in the formation of the characteristics of the individuality of each individual, the ability to tolerate situations arising through the types of tolerance and stress.

Keywords: tolerance, trait, ethnic, psychocorrection, social, tolerance, socio-cultural, personality, perception

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ПРОЯВЛЕНИЯ СОЦИАЛЬНОЙ ТОЛЕРАНТНОСТИ

Термезские государственные университеты
Доктор философии по психологии
(PhD) Сатторова Махлиё Дилмурод кизи

Аннотация. В эпоху глобализации и процессов информатизации толерантность становится одной из актуальных социально-психологических и гуманных проблем. В настоящее время толерантность как моральная норма требует, чтобы для успешного развития всего человечества она была основным и необходимым фактором в формировании индивидуальности каждого человека, его способности переносить ситуации, возникающие из-за типов толерантности и стресса.

Ключевые слова: толерантность, черта характера, этническая принадлежность, психокоррекция, социальная, толерантность, социокультурная, личность, восприятие

SOTSIAL TOLERANTLIKNING PSIXOLOGIK KO'RINISHLARI

Termiz davlat universiteti
Psixologiya fanlari bo'yicha
falsafa doktori(PhD) Sattorova Maxliyo Dilmurod qizi

Annotatsiya. Globallashuv va axborotlashuv jarayonlari davrida tolerantlik dolzarb ijtimoiy-psixologik va insoparvarlik maummolaridan biri bo'lib kelmoqda. Ayni paytda tolerantlik ahloqiy me'yor sifatida butun insoniyatning muvaffaqiyatli taraqqiyoti uchun har bir shaxs individualligini, bardoshlilik va stress turlari orqali yuzaga keladigan holatlarga toqat qila olishini xususiyatlarini shakllantirishning asosiy va zaruriy omili bo'lishini taqozo qilmoqda.

Kalit so'zlar: tolerantlik, xususiyat, etnik, psixokorreksiya, sotsial, bag'rikenglik, ijtimoiy-madaniy, shaxs, idrok

2017 yil O'zbekistonning tarixiy taraqqiyoti va rivojlanishida yangi bosqichni boshlab berdi. Bu yilning Prezidentimiz Sh.Mirziyoev tomonida "Xalq bilan muloqot va inson manfaatlari yili" deb nomlanishi, "2017-2021 yillarda O'zbekiston respublikasini rivojlantirishning beshta ustivor yo'nalishi bo'yicha harakatlar strategiyasi" da belgilangan vazifalar jamiyatimizda inson manfaatlarining naqadar himoyalanganligini yaqqol ko'rsatib berdi. Harakatlar strategiyasining beshinchi ustivor yo'nalishida xavfsizlik, millatlararo totuvlik va diniy tolerantlikni ta'minlash hamda chuqur o'ylangan, o'zaro manfaatli va amaliy tashqi siyosat sohasidagi ustivor yo'nalishlarni 5.1. Xavfsizlik, diniy tolerantlik va millatlararo totuvlikni ta'minlash sohasidagi ustivor yo'nalishlar: O'zbekiston Respublikasining konstitutsiyaviy tuzumi, suvereniteti, hududiy yaxlitligini muhofaza qilish; axborot xavfsizligini ta'minlash va axborotni himoya qilish tizimini takomillashtirish, axborot sohasidagi tahdidlarga o'z vaqtida va munosib qarshilik ko'rsatish; fuqarolik, millatlararo va konfessiyalararo tinchlik hamda totuvlikni mustahkamlash; davlatning mudofaa qobiliyatini mustahkamlash, O'zbekiston Respublikasi qurolli kuchlarining jangovar qudrati va salohiatini oshirish; atrof-tabiyy muhit, aholi salomatligi va genofondiga ziyon etkazadigan ekologik muammolarni oldini olish; favqulodda vaziyatlarni oldini olish va bartaraf etish tizimini takomillashtirish kabilar belgilangan bo'lib, bularning barchasida eng avvalo inson, uning tinchligi, salomatligi, porloq istiqboli nazarda tutilganligi bugungi kunda sotsial tolerantlikning, ayniqsa uning endi mustaqil hayotga qadam qo'yayotgan o'spirin yoshdagi yigit qizlarda shakllantirish va rivojlantirish naqadar ahamiyatli ekanligini ko'rsatmoqda.

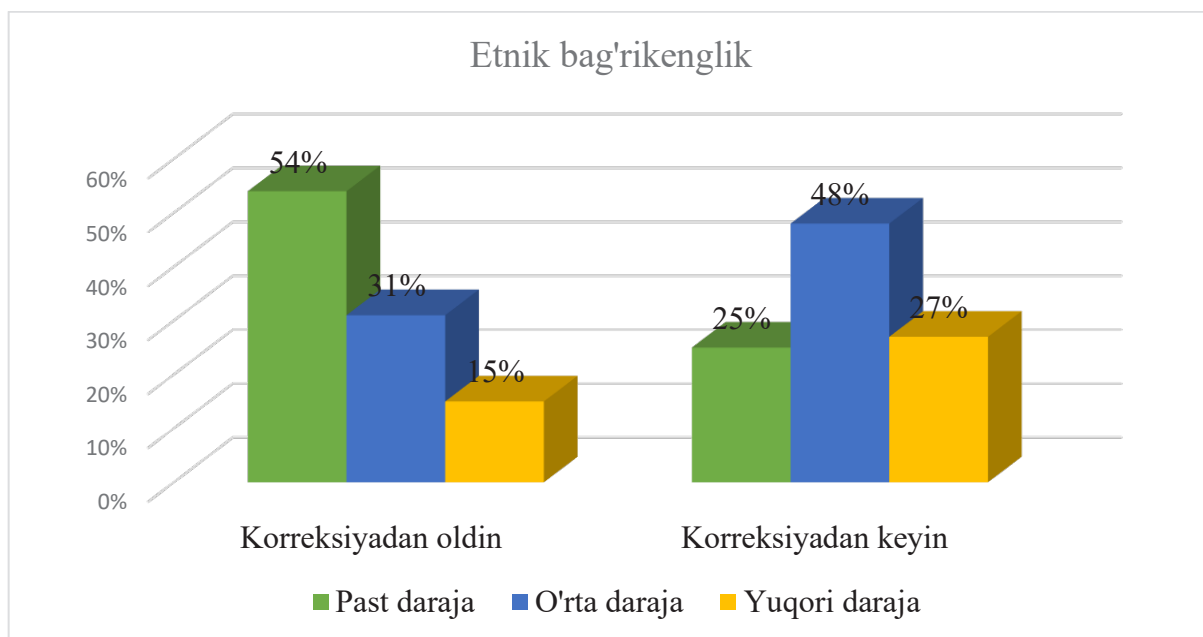
Yoshlar ongiga tolerantlik g'oyaalarini singdirishda ta'lim tizimi alohida ahamiyatga ega chunki, ular aynan ta'lim muassasalarida to'plangan ijtimoiy tajriba va qadriyatlarni ilmiy asosda va tizimli tarzda o'zlashtirib boradi. Shuningdek, ta'lim tizimi bosqichlari o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik tufayli tarbiya jarayonida tadrijiylik ta'minlanadi. Ta'lim tizimi yoshlarda milliy g'urur, Vatanga muhabbat, millatparvarlik tuyg'ularini qaror toptirish barobarida ulardagi har qanday millatchilik tuyg'ularini, o'z millati, dinining boshqalarnikidan ustunligi kabilar yuzaga kelishining oldini olishga xizmat qiladi. Bu kabi tuyg'ularning yoshlarda yuzaga kelishi, millatlar o'rtasida nizolarga, diniy to'qnashuvlarga olib kelishi mumkin. Demak, ta'lim muassasalarining muhim vazifalaridan biri – yoshlarda tolerantlik tuyg'usini qaror toptirishdan iborat bo'lishi lozim

Shaxs sotsial tolerantligini shakllantirishdagi asosiy vazifa uning ijtimoiy-rolli munosabatlarini kengaytirish, jamiyat ijtimoiy hayotidagi xilma xillikni qabul qilish va turli ijtimoiy guruh vakillari bilan samarali o'zaro munosabatga kirishishda muloqot madaniyatini yuksaltirishdan iborat.

Tolerantlik bugun yoki kecha paydo bo'lgan hodisa emas. Bu fazilat asrlar davomida xalqimizning qon-qoniga singib ketgan. Tolerantlik chuqur tarixiy ildizlarga ega. Masalan, Buyuk Ipak yo'lidagi mamlakatlar hayotini yoki temuriylar davrini olsak, mahobatli imoratlar qurilishida turli millat va elat vakillari qatnashganligi tarix kitoblaridan yaxshi ma'lum.

Hozirgi kunda ham tolerantlikni saqlab qolish va mustahkamlash davlat siyosatining eng ustuvor yo'nalishiga aylanib, barcha millat va elatlarning tili, madaniyati, urf-odat va an'analarini saqlash hamda rivojlantirish uchun qonuniy sharoitlar yaratilgan. Bugun mamlakatimizda turli millatlar o'rtasida o'zaro mehr-oqibatni yanada mustahkamlash diqqat markazida bo'lib kelmoqda.

G.Saldatova "Shaxs tolerantlik indeksi" metodikasi bo'yicha korreksion dastur asosida olingan tadqiqot natijalari

G.Saldatova bo'yicha Tolerantlikni aniqlash indeksi metodikasi bo'yicha o'quvchilardan quyidagi statistik ma'lumotlar qo'lga kiritildi

Tadqiqot davomida ijtimoiy-psixologik trening mashg'ulotlarini o'tkazganimizdan keyin akademik litsey o'quvchilari tolerantlik sifatleri qanday o'zgarishlar yuzaga kelganligini tahlil qilindi. Tadqiqot natijalari psixokorreksion dastur qo'llaganimizdan so'ng bir qator o'zgarishlar kuzatildi.

Metodikaning trening dasturiga va undan keyin holatiga ko'ra olingan natijalarning o'rtacha miqdoriy qiymatlari taqqoslandi. Unga ko'ra tajribalarimiz, "Etnik bag'rikenglik" eng yuqori natijani yig'indisi ball 15% o'rtacha daraja to'plangan ma'lumotlar 31% past darajada to'plangan ball 54% tashkil etganini ko'rishimiz mumkin. Bu esa biz tomonimizdan olib borilgan tolerantlik sifatlarini rivojlantiruvchi korreksion dastur asosidagi natijalarimiz quyidagicha o'zgarish mavjud. Past daraja 25% o'rtacha daraja 48% yuqori daraja 27% tashkil qildi. Bu esa dasturni samaradorligini berganligini ko'rish mumkin.

Shunday qilib, ushbu masala bo'yicha falsafiy va psixologik-pedagogik adabiyotlarni tahlil qilish bizga quyidagi xulosalar chiqarishga imkon berdi: tolerantlik fenomenini o'rganishning umumiy uslubiy tamoyili insonparvarlik tamoyilidir, chunki tolerantlik zo'ravonlik, shafqatsizlik, tajovuzni

qabul qilmaydi. shaxs erkinligi; tolerantlik - bu «boshqalar» ga nisbatan o'z nuqtai nazarini mazmunli, mas'uliyatli va erkin tanlash qobiliyati sifatida inson erkinligining namoyon bo'lishi.

Tolerantlik odamlar o'rtasidagi munosabatlar va o'zaro munosabatlarning maxsus usuli sifatida boshqa nuqtai nazar va nuqtai-nazarlar bilan muloqot qilish asosida mumkin. Tolerantlik xalqning ijtimoiy-madaniy tajribasi asosida shakllanadi va turli shakl va chegaralarda namoyon bo'ladi; madaniyat tolerantlikning aksiologik asosi bo'lib xizmat qiladi.

Tolerantlikning ildizi qadimgi tarix borib taqaladi. Zardushtiylik davridan boshlab zamonaviy davrga kelib ham bag'rikenglik tushunchalari mavjudligini xulosalarimizda shakllantirish imkonini berdi: Shaxsda tolerantlik dastlab oilada shakllanib, keyinchalik, maktabgacha ta'lim tashkilotlari, maktab, texnikum, litsey, oliy o'quv yurtlarida rivojlanadi. Inson hayotning rang barangligi, odamlar, guruhlarning turlicha ekanligi va ularning hammasi hurmat qilinishga loyiqqligini idrok etishi va uni qanday bo'lsa shundayligicha qabul qilishi yuksak madaniyat va ma'naviyatining ko'rsatkichi hisoblanadi.

Foydalangan adabiyotlar ro'yhati

Agzamxodjaye S.S, Rahimjonov D.O, Muhamedov N.A, Najmiddinov J.X. Dinyo dinlari tarixi. TDSHI. Toshkent. 2011. – 227 b.

Aminov M.N. Tarbiya: (Ota-onalar va murabbiylar uchun ensiklopediya). - Toshkent. "O'zbekiston milliy ensiklopediyasi". Davlat ilmiy nashriyoti. 2010. -416-417-b. Do'stmuhammedova Sh.A, Nishanova Z.T, Jalilova S.X, Karimova Sh.T, Alimbaeva Sh.T. Yosh davrlari va pedagogik psixologiya. Toshkent. -2010.- 159-163 b.

Ergashev J Diniy bag'rikenglik barqarorlik omili// Termiz. 2019 18-20 b

Falsafa: ensiklopedik lug'at. - Toshkent. "O'zbekiston milliy ensiklopediyasi". Davlat ilmiy nashriyoti. 2010. -260-261-b.

Fromm E. Chelovek for itself. Hope revolution. To have or be. - M.; ACT: ACT MOSCOW, 2007. - 602 p